

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ
Харківський обласний осередок
Всеукраїнської громадської організації
«Асоціація цивілістів України»
Науковий парк «Наука та безпека»

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції,
присвяченої 98-й річниці від дня народження
Олександра Анатолійовича Пушкіна

м. Вінниця, 19 травня 2023 р.

Вінниця
ХНУВС
2023

УДК 346+347.9](477)(06)

П78

*Друкується згідно з рішенням організаційного комітету
відповідно до доручення Харківського національного
університету внутрішніх справ
від 18.01.2023 р., протокол № 3*

Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 19 трав. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України», Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2022. – 498 с.

У збірнику розміщено тези наукових доповідей та повідомлень, у яких розглядаються актуальні проблеми цивільного, сімейного та цивільного процесуального права.

УДК 346+347.9](477)(06)

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука», сторінка «Конференції, семінари, та круглі столи»), а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2023

надати можливість захищати інтереси неповнолітнього у питанні його зображення, не лише його законному представнику, а й органам опіки та піклування, за умови, що законний представник не здійснює належним чином свої обов'язки з охорони та захисту приватного життя своєї дитини.

Список бібліографічних посилань:

1. Правила знімання: коли потрібен дозвіл, а коли ні. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/pravila-znima-nnya-koli-potriben-dozvil-a-koli-ni> (дата звернення: 23.03.2023).

УДК 004.89:34(477)(4)

Наталія Віталіївна ШИШКА,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3396-4530>

ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ДОСВІД ЄС

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі ШІ) приносить значні переваги для суспільства та держави в цілому, у різних сферах. Це сприяє полегшенню роботи, зменшенню витрат, покращенню продуктивності, сталому розвитку та безпеці в різних сферах, таких як медицина, освіта, екологія, транспорт, енергетика, сільське господарство тощо. Проте, з боку зростання небезпек та ризиків пов'язаних із застосуванням технологій штучного інтелекту, виникає актуальне питання щодо відшкодування шкоди, спричиненою ним.

Технології штучного інтелекту можуть призвести до різних видів шкоди, таких як збої в програмному забезпеченні, порушення безпеки, зловживання в роботі з даними та упередженість алгоритмів. Це може мати серйозні наслідки для окремих осіб та суспільства, оскільки вони можуть призвести до фізичних пошкоджень людям, тваринам або майну, неправильної діагностики та лікування у медицині, аварій на транспорті, фінансових збитків, тощо. Встановлення відповідальності за подібні збитки може стати викликом

через складність встановлення суб'єкта відповідальності і часто непрозорість систем штучного інтелекту. Іншими словами, залучення численних зацікавлених сторін, таких як розробники, оператори та користувачі ШІ, робить питання відповідальності ще більш складним.

К. Вендехорст вірно підкреслює, що штучний інтелект та сучасні цифрові екосистеми мають низку проблем, які виникають незалежно від області застосування, розділяючи ризики від використання технологій ШІ на дві основні категорії: ризики для безпеки та ризики для основних прав. Ризики для безпеки стосуються фізичної безпеки людей та матеріальних цінностей, зокрема внаслідок збоїв, аварій чи неправильного використання технології. Ризики для основних прав стосуються порушення приватності, дискримінації та нерівності, які можуть виникнути через упередженість алгоритмів, неправильне використання даних або втручання у свободу вираження. Загальні виклики, які стосуються всіх сфер застосування ШІ, включають непрозорість («ефект чорної скриньки»), складність та частково автономну і непередбачувану поведінку систем. Ці виклики можуть ускладнювати визначення відповідальності, контроль та регулювання ШІ [1].

Для українського законодавства штучний інтелект (ШІ) є новітнім явищем, і відповідно чітке правове визначення та спеціальне правове регулювання відносин із застосуванням ШІ відсутні в чинному законодавстві, проте Україна робить наступні кроки в цьому напрямку.

2 грудня 2020 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні (далі – «Концепція») за розпорядженням № 1556-р. Концепція визначає штучний інтелект як – організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [2].

Відбуваються реформаційні тенденції й у галузі цивільного законодавства, зокрема, Кабінет Міністрів України затвердив постанову від 17.07.2019 р. № 650 «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» [3], підготовлено Концепцію оновлення Цивільного кодексу України, в якій відповідно до § 5.42.: «Система спеціальних деліктів»,

доцільним вбачається перегляд системи спеціальних деліктів, передбачених главою 82 ЦК України. Йдеться про необхідність доповнення чинного ЦК України положеннями щодо: 1) відшкодування шкоди, завданої шкідливим програмним забезпеченням; 2) відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом [4].

Європейський Союз та країни-члени розробляють та вдосконалюють законодавство, що регулює відшкодування шкоди від використання технологій ШІ. У відповідь на це Європейський Союз перебуває в авангарді розробки нормативно-правової бази для вирішення проблеми збитків і компенсацій, пов'язаних зі ШІ.

У своїй Білій книзі Про штучний інтелект (White paper on artificial intelligence – A European approach to excellence and trust) – європейський підхід до досконалості та довіри від 19 лютого 2020 року, Європейська Комісія взяла на себе зобов'язання сприяти поширенню штучного інтелекту та усунути ризики, пов'язані з певними способами його використання, сприяючи досконалості та довірі [5], тим самим запропонувавши законодавчу базу для штучного інтелекту, яка має на меті усунути ризики, породжені конкретним використанням ШІ, за допомогою набору правил, зосереджених на дотриманні основних прав і безпеки.

20 жовтня 2020 року Європейський парламент прийняв Резолюцію з рекомендаціями Комісії щодо режиму цивільної відповідальності за штучний інтелект. В п. 6 Резолюції, Комісія вважає, що немає необхідності в повному перегляді добре функціонуючих режимів відповідальності, але що складність, взаємозв'язок, непрозорість, вразливість, можливість модифікації за допомогою оновлень, здатність до самонавчання і потенційна автономність систем штучного інтелекту, а також безліч залучених суб'єктів представляють, тим не менш, значний виклик ефективності положень про відповідальність на рівні Союзу і на національному рівні; вважає, що необхідні конкретні і скоординовані коригування режимів відповідальності, щоб уникнути ситуації, в якій особи, які зазнали шкоди або чия майну було завдано шкоди, в кінцевому підсумку, залишаться без відшкодування збитків [6].

21 квітня 2021 року Комісія вносить Пропозицію щодо Регламенту європейського парламенту та ради, що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (Закон про штучний інтелект) та внесення змін до деяких законодавчих актів союзу [7]. Так, Європейська Комісія розробила набір дій для забезпечення досконалості та надійності штучного інтелекту, пропонуючи історично першу правову базу щодо ШІ. Згідно з новими правилами, системи

ШІ в ЄС мають бути безпечними, прозорими, етичними, неупередженими та під контролем людини. Комісія поділяє системи ШІ на категорії ризику: неприйнятний, високий, обмежений та мінімальний. *Неприйнятний ризик* буде заборонений; *системи з високим рівнем ризику* будуть ретельно оцінені, а *системи з обмеженим ризиком* матимуть мінімальні зобов'язання щодо прозорості, користувач може самостійно вирішити продовжити або відмовитися від використання програми; *системи з мінімальним ризиком* не потребують втручання, оскільки ці системи становлять лише мінімальний або не становлять жодного ризику для прав або безпеки громадян. Цей Регламент сприятиме безпеці, захисту фундаментальних прав осіб, а також зміцнюватиме інвестиції та інновації в країнах ЄС.

Аналізуючи Європейський Закон про штучний інтелект, науковець Джонас Шютт, у своїй роботі зазначає, що цей Закон базується на оцінці ризику. Він забороняє системи ШІ з неприйнятними ризиками та встановлює спеціальні вимоги до систем з високим ризиком, залишаючи системи з низькими або мінімальними ризиками вільними. Постачальники систем ШІ з високим рівнем ризику мають дотримуватися вимог, викладених у Розділі II (Розділ II має назву: «Заборонені практики штучного інтелекту» – додано Н.В.) Закону, але Закон передбачає, що це може бути недостатньо для зниження всіх ризиків до прийняттого рівня: навіть при дотриманні вимог, деякі ризики все ще можуть існувати. Стаття 9 Закону спрямована на те, щоб забезпечити, що постачальники ідентифікують такі ризики та вживають додаткових заходів для зниження їх до прийняттого рівня, виконуючи важливу резервну функцію [8].

28 вересня 2022 року, Комісія виконала цілі Білої книги та вразовуючи Резолюцію з рекомендаціями Комісії щодо режиму цивільної відповідальності за штучний інтелект від 20.10.2020, внесла Пропозицію щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо адаптації норм позадоговірної цивільної відповідальності до штучного інтелекту (Директива щодо відповідальності ШІ) [9].

Пропозиція Директиви щодо відповідальності ШІ має на меті встановити єдиний правовий режим для регулювання цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну системами штучного інтелекту (ШІ). Це сприятиме гармонізації правил на внутрішньому ринку ЄС та допоможе усунути будь-які перешкоди для інновацій та торгівлі. Директива пропонує такі ключові засади:

– встановлення обов'язку компенсації шкоди, спричиненої системами ШІ. Згідно з цими правилами, виробники, розробники або

оператори ШІ можуть нести відповідальність за шкоду, заподіяну системами, які вони створили або використовують;

- спрощення процесу доказування. З огляду на складність систем ШІ, Директива спрямована на спрощення доказування причинно-наслідкового зв'язку між діями системи ШІ та заподіяною шкодою;

- розглядаються питання обов'язкового страхування (хоча Пропозиція Директиви не встановлює конкретних правил щодо страхування, вона може спонукати держави-члени ЄС розглянути можливість встановлення національних вимог щодо обов'язкового страхування для систем ШІ в майбутньому;

- забезпечення захисту прав споживачів. Директива передбачає, що споживачі повинні мати можливість відшкодування шкоди, завданої продуктами або послугами, які використовують ШІ, незалежно від того, чи може бути встановлена вина виробника, розробника або оператора;

- стимулювання розвитку безпечних технологій. Встановлення чітких правил щодо відповідальності може сприяти розвитку безпечних та етичних систем ШІ.

Пропозиція Директиви щодо відповідальності ШІ спрямована на створення ефективної системи цивільної відповідальності, яка підвищить довіру до штучного інтелекту та інших цифрових технологій. Комісія пропонує адаптацію відповідальності виробника за дефектну продукцію відповідно до внесеної Пропозиції щодо Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо відповідальності за дефектну продукцію від 28.09.2022 [10], забезпечуючи компенсацію за різні види відповідальності та шкоди, зокрема для фізичних осіб. Ці правила також стимулюють дотримання правил безпеки, сприяють запобіганню виникненню шкоди та підтримують виконання вимог Закону про штучний інтелект. Разом вони забезпечують ефективну компенсацію потерпілим та зміцнюють довіру до впровадження та розвитку штучного інтелекту в Європейському Союзі.

Враховуючи вищезазначені аспекти, можна підкреслити, що актуальність питань відшкодування шкоди, спричиненої використанням технологій штучного інтелекту, потребує необхідності вжиття комплексних заходів для розвитку правової системи України. Це передбачає:

1. Розробку нових нормативно-правових актів, адаптацію існуючих законодавчих актів та стандартів, забезпечуючи адекватну регуляцію відповідальності при застосуванні ШІ.

2. Визначення чітких принципів відповідальності та відшкодування шкоди, спричиненої ШІ, зокрема розмежуванням відповідальності між розробниками, власниками, користувачами та іншими сторонами, причетними до впровадження та експлуатації технологій ШІ.

3. Розгляд альтернативних механізмів вирішення спорів, можливо створення спеціального фонду відшкодування для потерпілих та активізацію міжнародного співробітництва у сфері регулювання ШІ.

4. Забезпечення постійного діалогу між державними структурами, науковою спільнотою, приватним сектором та громадськістю щодо впливу технологій ШІ на правову систему та соціальні відносини.

5. Залучення експертів у сфері ШІ та цивільного права для розробки стратегій встановлення та управління ризиками, спрямованих на попередження або мінімізацію шкоди, а також оцінки потенційних ризиків, їх впливу на потерпілих та інших осіб, забезпечуючи їх права та інтереси у випадку виникнення негативних наслідків від дій штучного інтелекту.

6. Розробка освітніх програм та ініціатив, спрямованих на підготовку юристів, суддів, законодавців та інших фахівців, здатних ефективно працювати в умовах широкого впровадження технологій штучного інтелекту, розуміти їх особливості та відповідно регулювати правові відносини.

7. Здійснення державними органами контролю та нагляду за дотриманням етичних принципів та стандартів безпеки у сфері використання технологій штучного інтелекту, а також реагування на порушення та запобігання їх виникненню.

8. Проведення досліджень та аналізу міжнародного досвіду в області регулювання технологій штучного інтелекту, адаптація найкращих практик для вдосконалення національного законодавства та правової системи України.

Отже, у світлі швидкого розвитку технологій штучного інтелекту, адаптація правової системи України до нових викликів та можливостей є важливою та актуальною проблемою. Це вимагає комплексного підходу, який включає розробку нових законодавчих норм, встановлення принципів відповідальності, забезпечення міжнародної співпраці та підготовку спеціалістів для забезпечення ефективного регулювання сфери штучного інтелекту. А тому, створення національного законодавства, що ефективно регулює відповідальність та гарантує справедливість у суспільстві, де технології

штучного інтелекту стають все більш поширеними, є важливим кроком для розвитку правової системи України.

Список бібліографічних посилань:

1. Wendehorst, C. (2022). Liability for Artificial Intelligence: The Need to Address Both Safety Risks and Fundamental Rights Risks. In S. Voeneke, P. Kellmeyer, O. Mueller, & W. Burgard (Eds.), *The Cambridge Handbook of Responsible Artificial Intelligence: Interdisciplinary Perspectives* (Cambridge Law Handbooks, pp. 187-209). Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009207898.016>

2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 15.04.2023).

3. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України: Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2019 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.04.2023).

4. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

5. White paper On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust : of 19.02.2020 no. COM/2020/65 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0065&WT_mc_id=Twitter (date of access: 16.04.2023)

6. European Parliament resolution of 20 October 2020 with recommendations to the Commission on a civil liability regime for artificial intelligence : of 20.10.2020 no. (2020/2014(INL)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020IP0276> (date of access: 16.04.2023)

7. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain union legislative acts : of 21.04.2021 no. COM/2021/206 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206> (date of access: 17.04.2023)

8. Schuett J. Risk Management in the Artificial Intelligence Act. *European Journal of Risk Regulation*. 2023. P. 1-19. URL: <https://doi.org/10.1017/err.2023.1> (date of access: 16.04.2023)

9. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the council on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence (AI Liability Directive) : of 28.09.2022 no. COM/2022/496 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0496#footnote7> (date of access: 17.04.2023)

10. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the council on liability for defective products : no. COM/2022/495 final : of 28.09.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0495> (date of access: .17.04.2023)

УДК 347.94

Оксана Василівна ШУТЕНКО,

*доцент кафедри цивільного, господарського і фінансового права
Полтавського юридичного інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2620-3669>*

НЕПРИПУСТИМІСТЬ СУПЕРЕЧЛИВОЇ ПОВЕДІНКИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Суперечлива поведінка представляє собою невідповідність наступних дій попереднім. Прогнозованість вчинків, поведінки, відповідність дій проголошеним і взятим на себе правам і обов'язкам є проявом загального принципу добросовісності. Правовий принцип-презумпція добросовісності ґрунтується на припущенні свідомого, сумлінного та вільного вибору. Послідовність правової поведінки створює правову визначеність та вцілому стабільність правовідносин, їх передбачуваність. Досягається й підтримується збалансованість та рівновага реалізації права в конкретних правовідносинах.

Принцип добросовісності проголошений та закріплений в нормах цивільного права (п. 6 ч.1 ст.3 Цивільного кодексу України). Між тим, даний принцип притаманний також іншим галузям права, в тому числі і цивільному процесуальному, оскільки являє собою базове (нульове) абстрактне позитивне поняття (начало) права, як невід'ємного прояву людського буття.

Прикладом недопустимості суперечливої поведінки в цивільному (і господарському) процесі може бути вибір сторонами

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції,
присвяченої 98-й річниці від дня народження
Олександра Анатолійовича Пушкіна

(м. Вінниця, 19 травня 2023 року)

Відповідальні за випуск: *Ю. М. Жорнокуй, О. Л. Зайцев*
Комп'ютерне верстання: *К. М. Салашна*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 21,1. Обл.-вид. арк. 27,3.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.